

چاره‌ای برای هشدارها و نگرانی‌ها

رضا خسروی

«هشدار» و «نگرانی» دو کلیدواژه پر تکرار اقتصاد ایران است. کارشناسان با هر گرایش فکری و گروه‌های سیاسی و اجتماعی از طیف‌های متفاوت، در یکجا به اشتراک رسیده‌اند؛ درباره وضعیت جاری اقتصاد کشور «نگران» هستند و نسبت به آینده «هشدار» می‌دهند. اما این اشتراک تا کنون نتوانسته به یک راه‌حل مدون منجر شود؛ به گونه‌ای که حتی یکی از چهره‌های مهم اجرایی مشورت با متخصصان اقتصاد را بر نمر نمی‌داند. به‌نظر می‌رسد تضاد موجود میان کارشناسان و گروه‌های سیاسی و حتی از کان درون قدرت، مانع از همگرایی برای رسیدن به یک ایده‌واحدبه‌منظور خروج از وضعیت کنونی شده‌است. البته این تشمت از گذشته وجود داشته و همواره در مسیر پیشرفت کشور عامل اختلالی بوده‌است. اما در دوره‌ای که اقتصاد ایران با تهدیدهای بی‌رونی مواجه‌است، تفرقه و منازعه‌های تحمل‌شده از بخش سیاست‌می‌تواند پیامدهای سنگین‌تری در مقایسه با قبل داشته باشد. بنابراین در این مقطع انسجام و اتحاد فکری اهمیت دو چندانی در خروج از تنگناهای درونی و بیرونی دارد. برای شکست این فضای نامسجم‌اehlerکل‌های متفاوتی از «مطالبه‌گری اجتماعی» تا «جماع‌سازی در درون حاکمیت» مطرح شده‌است؛ اما مانع‌بر بودن اولی در حالت اورژانسی کنونی و واگرایی شدیدمیان طیف‌های سیاسی، همواره مانع اصلی دوا ره‌حل مذکور بوده‌است. بنابراین در مقطع کنونی باید مسیر میانبری پیدا کرد که هم بتواند بر شکاف‌ها و تشمت موجود در فضای سیاسی غلبه کند و هم متناسب با فوریت‌ها و اقتضائات اقتصاد ایران قدرت و اکتش سریع را داشته باشد. یافتن چنین مسیری در قالب شورای هماهنگی اقتصادی آزمون شده، اما ترسیم استراتژی‌های این شورا نیازمند تهیه یک «فریم» از ریشه مسائل اخیر و تعیین سهم عوامل متعدد است در چار چوپ این فریم ابتدا باید سهم عوامل بیرونی و داخلی در مشکلات و گرفتاری‌های امروز مشخص شود. در ریشه‌یابی عوامل داخلی، سهم سیاست و اقتصاد باید تفکیک و در آخر وزن دولت و سایر قوا در مشکلات موجود سنجیده شود. چنین اقدامی علاوه بر شفاف شدن عوامل ناتوانی در اصلاح اقتصادی، به پاسخگویی همسنگ منجر خواهد شد. به این معنی که هر حله شناخت و تفکیک مشکل، خود زمینه را برای اجماع در خصوص راه‌حل فراهم می‌کند. در این حالت دیگر تمامی انگشت‌ها به سوی دولت نشانه نخواهد رفت و مجموعه حکمرانی با احساس مسوولیت بیشتری برای کمک به حل مشکلات وارد گود خواهد شد. چنین مطالعه و اقدامی می‌تواند پشتیبان وزیر بنای شورای هماهنگی اقتصادی باشد که هدفش اتخاذ سیاست‌های بهینه و موفقیت اصلاحات اقتصادی از طریق ایجاد هماهنگی دولت با نهادهای حاکمیتی فرادولت است. این مطالعه در تعیین راهبردها و جهت‌های سیاستی به شورا کمک قابل ملاحظه‌ای می‌کند تا بتواند در زمان محدود کنش و واکنش مناسبی به اتفاقات پیرامونی داشته باشد. تهیه این فریم می‌تواند در نهادهای پژوهشی و کارشناسی وابسته به سه قوه انجام شود یا از تلفیق مطالعات و تحقیقات پیشین چنین چارچوبی استخراج شود. این چارچوب نقشه راهی مقابل سران عالی‌قوا و اعضای شورا برای حرکت در وضعیت متغیر کنونی خواهد بود در نبود چنین نقشه‌رهمدونی، تصمیم‌ها و راهکار شورای هماهنگی میان مسائل خردو کلان، استراتژیک و عملیاتی سر در گم می‌ماند و اقتصاد ایران در تله دائمی تضاد و تشمت خواهد ماند. برای نمونه در شرایط کنونی بخشی از وقت شورا به تفویض مجدد تکالیف قانونی بانک مرکزی اختصاص یافته است یا خروجی برخی جلسات به تصویب معافیت‌های مالیاتی در بازار سهام منجر می‌شود. بنابراین ایجاد شورای هماهنگی اقدامی مناسب و بهینه در عین حال با زمان محدود است تا بتوان از طریق آن حکمرانی اقتصادی در کشور اصلاح کرد و اصطکاک‌های ناشی از تضاد ایده‌ها را بین برد. برای کارآمدی و تقویت اثر بخشی شورای ابتدا باید کار پژوهشی هر سه قوه از طریق تبادل نگاه با یکدیگر و سایر بازیگران اقتصادی، به یک‌درک واحد از عوامل دخیل در وضعیت موجود برسد و بر اساس آن مسیر حرکت شورا طراحی شود. در صورتی که شورا در این فرآیند به درک منسجم و واحدی از ریشه مشکلات برسد، قدرت برنامهریزی متمرکزی که اقتصاد را در سریع‌ترین راه‌آدام معضلات برهاند به میزان بیشتری فراهم است. در غیاب چنین همکاری و همفکری، شورای هماهنگی بسته به نیاز هر دستگاهی و بدون در نظر داشتن عوامل پسینی و پیشینی اقدام به تصمیم‌گیری می‌کند که این خود ناشازگار با شرایط اضطراری فعلی است.

توسعه ایرانی بررسی می‌کند؛

آشفتگی در بازار نفت

امین قلعه‌ای

بازار نفت این روزها حال روز خوشی ندارد. سقوط ناگهانی قیمت نفت از ۸۰ دلار به ۵۰ دلار در روزهای اخیر پای بسیاری از تحلیل‌های بدبینانه را به موسسات تحقیقاتی و رسانه‌های جمعی باز کرده‌است. قیمت جهانی نفت در یک روز (سه‌شنبه، ۲۰ نوامبر) شش درصد کاهش پیدامی‌کند و به محدوده ۶۰ دلار نزدیک می‌شود و روز بعد دونالد ترامپ از عربستان سعودی برای کاهش قیمت نفت تشکر می‌کند و حتی قیمت‌های پایین‌تر را «عالی» و صف می‌کند. از طرف دیگر اما عربستان بحث کاهش یک تا ۴/۱ میلیون بشکه از مجموع تولید روزانه کشورهای عضو غیر عضو را مطرح می‌کند و بازار را در انتظاری عمیق برای نتیجه جلسه ماه آتی اوپک در وین می‌گذارد.

نفت چرا ارزان شد؟

حدود ۱۸۰ روز از زمان اعلام رییس جمهور آمریکامبنی بر ترک توافق اقدام مشترک (برجام) توسط آمریکامی‌گذرد. پس از آن مدام بر این نکته تاکید شد که صادرات نفت ایران باید محدود شده و حتی به صفر برسد! اکثر کارشناسان حوزه نفت و گاز در جهان با توجه به این رخداد نگران شوک قیمتی در بازار نفت بودند زیرا ایران یکی از اصلی‌ترین تامین‌کنندگان نفت در جهان به شمار می‌رود اما پس از تاریخ اعلام شده برای تحریم‌های ایالات متحده بر ضد ایران چه رخ داد؟! پس از اعلام تحریم‌ها از سوی دولت آمریکا، بازار با یک هیجان قیمت موقت مواجه شد اما بر خلاف تمامی تصور ها شوک قیمت بزرگی به بازار وارد نشد و حتی قیمت نفت تا کف میان مدت تاریخی خود در محدوده ۵۴ دلار در هر بشکه سقوط کرد! در تحلیل چرایی بروز این وضعیت در بازارهای جهانی نفت می‌توان به دلیل عمده اشاره کرد. اول نقش آفرینی روسیه و عربستان در افزایش شدید عرضه نفت و دوم اتفاقات مربوط انتخابات کنگره در آمریکا پس از اعلام مواضع آمریکا بر ضد صنعت نفت ایران، عربستان و روسیه تحرکات شدید خود در بازار نفت را برای به دست آوردن سهم بیشتری از صادرات آغاز کردند. به عبارتی سعی در جذب مشتریانی داشتند که از ایران نفت خریداری می‌کردند. از سوی دیگر بیشترین نگرانی از وارد شدن شوک قیمت به بازار نفت از ناحیه دولت ایالات متحده آمریکا بود، پیش رو بودن انتخابات مجالس سنا و کنگره این نگرانی را افزایش می‌داد. به خصوص اینکه حزب دمکرات مخالف ترامپ برای پیروزی در انتخابات سعی می‌کرد

از نقطه ضعف ترامپ در مورد انرژی بهره‌برداری سیاسی کند. بنابراین دولت آمریکا سعی کرد ضمن تحریم ایران بازار نفت تلاطم شدید نداشته باشد، اما چطور؟! در قدم اول ترامپ سعی کرد با وارد کردن فشار بر کشورهای عربی حوزه خلیج فارس در مورد تامین مازاد و عرضه نفت، آن‌ها را واردات نا نهایت هماهنگی با آمریکا در مورد عرضه داشته باشند. البته این اقدام آمریکا برای برخی از کشورهای حاشیه خلیج فارس مطلوب تلقی نمی‌شد. برای نمونه صحبت‌های وزیر نفت عمان در اجلاس اخیر اوپک-پلاس را با خوانی می‌کنیم که به شدت به عرضه نفت انتقاد داشت: «حجم زیادی از نفت وارد بازارها شده است و این حجم باید کنترل و کاهش یابد. به نظر من کاهش یک میلیون بشکه‌ای از صادرات اعضا، می‌تواند فعلاً قابل قبول باشد». قطعه دیگر این پازل روسیه بود. روسیه به قدری با آمریکا به اجماع نظر رسیده بود که پس از سقوط قیمت نفت به کانال ۵۵ دلار و در جریان اجلاس اوپک پلاس سخنگوی ارشد وزارت انرژی این کشور به خبرگزاری رويترز گفت: «روسیه مشارکت در طرح اعضای اوپک جهت «کاهش حجم تولید» مشارکت نخواهد کرد و از آن اجتناب می‌کند» تنها چند روز پس از اجلاس اوپک-پلاس آمارهای جالبی از ذخایر ماهانه نفتی آمریکا منتشر شد، به گزارش API (موسسه فرآورده‌های نفتی آمریکا) موجودی ماهانه ذخایر نفتی با افزایش چشمگیر مواجه بود. از طرف دیگر اما گزارش سازمان انرژی آمریکا تناقض جالبی را به نمایش گذاشت، در حالی که وزارت انرژی آمریکا ادعا می‌کند صادرات و تزریق نفت این کشور از حجم تزریق روسیه و عربستان سعودی هم فراتر رفته، گزارش API نشان می‌دهد که ذخایر آمریکا افزایش یافته و تزریق قابل ملاحظه‌ای در بازار صورت نگرفته و اصطلاحاً از سوی آمریکا از ان فروش نشده است! از نسوی دیگر آمریکا که نگران عرضه و تقاضا در بازار نفت بود پس از عملیاتی شدن تحریم نفت ایران، علی‌رغم سیاست کلی که قبلاً اعلام کرده بود طی بیانیه‌ای رسمی عنوان کرد که به ۸ کشور خریدار نفت ایران معافیت از تحریم اعطامی کند تا بتوانند نیازهای آینده همچنان از ایران نفت خریداری کنند. این معافیت از بیم برهم خوردن عرضه و تقاضا در بازار نفت به این کشورها داده شد.

تولیدکنندگان تگزاس کابوسی برای اوپک
در نقشه‌های غرب منطقه تگزاس و در سازند پرمین، هزاران چاه نفت شیل وجود دارد. در کمتر از یک دهه، شرکت‌های آمریکایی ۱۱۴ هزار حلقه چاه در این ایالت حفاری کرده‌اند. حتی

اگر بهای نفت به کمتر از ۳۰ دلار به ازای هر بشکه برسد، باز هم بسیاری از آنها برای مالکان خود سودآور هستند. خواب‌های آشفته اوپک در سال آینده، آشفته‌تر خواهد شد. چرا که تولیدکنندگان سازند پرمین، موانع انتقال تولیدات خود را برطرف خواهند کرد و سه خط لوله جدید با ظرفیت ۲ میلیون بشکه در روز راهاندازی خواهد شد. مایک لویا، از مدیران ارشد شرکت ویتول به عنوان بزرگترین غول تبادل نفت دنیا اعلام کرد: «شرکت‌های فعال در سازند پرمین، به رشد خود ادامه می‌دهند و اوپک نیازمند یادگیری چگونگی زندگی با این کارآفرینان ریسک‌پذیر و ماجراجوی تگزاسی است.» با وجود گرفتن تولید نفت ایالات متحده، اوپک با یکی از بزرگترین چالش‌های دوره عمر ۶۰ ساله خود روبرو شده‌است. اگر عربستان سعودی و متحدانش در نشست ۶ دسامبر (۱۵ آذر) خود در وین به کاهش تولید رأی دهند، افزایش قیمت نفت به تولیدکنندگان شیل اجازه خواهد داد تا سهم بیشتری به دست آورند. سعودی‌ها نیاز بیشتری به قیمت بالاتر نفت نسبت به تولیدکنندگان شیل دارند. اوپک نیز با سقوط قیمت‌ها مخالف است. در ماه جاری شاهد کرد تولید نفت عربستان بودیم. این اقدام بدین معناست که میزان تولید سه تولیدکننده بزرگ بازار طلای سیاه (شامل ایالات متحده، روسیه و عربستان) در حال حاضر در بیشترین مقدار و با نزدیک به اوج تولید خود قرار دارند. سناریوی مشابهی در سال ۲۰۱۶ میلادی روی داد. در آن زمان، عربستان پیش از توافق فریز نفتی اوپک تولید خود را افزایش گسترده‌ای داد. هم‌اکنون این کار تل‌درای ۱۵ عضو متحدانش شامل روسیه، مکزیک و قزاقستان در حال بررسی بازار به ویژه رشد تولید جهانی نفت ایالات متحده در سه سال اخیر هستند. اوپک با سیاست‌های خود باعث بیداری ژنده‌های شیل شده است. پس از سرآز بر کردن بی‌سابقه میلیون‌ها بشکه مازاد در تقاضای نفت به بازار در سال

۲۰۱۴ میلادی، قیمت نفت سقوط کرد و تولیدکنندگان نفت شیل وارد شدند که کارایی روش‌های خود را افزایش دهند. آنها تلاش کردند تا در قیمت‌های پایین نفت نیز در بازار باقی‌بمانند و با بهبود قیمت‌ها، آنها حفاری‌های جدید خود را توسعه دادند. هم‌اینک شاهد رشد سریع نفت شیل هستیم. در هوستون، پایتخت صنعت نفت آمریکا، مدیران صنعت شیل از واژه سونامی برای شرایط کنونی حاکم بر کسب و کار خود یاد می‌کنند. آنها در حال افزایش سهم بازار خود با رشد میزان عرضه هستند. به ویژه در سازند پرمین، این شرکت‌های کوچک و منعطف و کارا، خواب‌را از چشمان تولیدکنندگان اوپک ربوده‌اند. پاتریک یارینگتون، مدیر ارشد مالی غول شورون اعلام کرد: «تولید نفت شیل، اقتصادی‌تر و کم‌هزینه‌تر از گذشته شده است و باید این بازیگر جدید و کارا به رسمیت شناخته شود. اگر به چهار یا پنج سال پیش بازگردیم، بسیاری از فعالان صنعت نفت، این منبع جدید را نمی‌شناختند. بدین‌ین تمام شده تولید از این سازندها در مراحل اولیه توسعه، بسیار بالا بود، اما به سرعت شاهد بهبود فناوری و کاهش هزینه سربه‌سری تولید این فناوری‌های انقلابی بوده‌ایم. با تغییرات کنونی، شاهد مقاومت صنعت شیل در برابر نوسانات قیمت هستیم.» چند ماه پیش، این

اتفاق نظر در میان فعالان صنعت نفت آمریکاجود داشت که در تابستان امسال شاهد دستیابی به رکورد جدید تولید در سازند پرمین و کشور ایالات متحده خواهیم بود؛ اما با تداوم محدودیت‌ها در زیرساخت‌های انتقال محصولات، شاهد عدم تحقق پیش‌بینی‌ها بودیم. با رقابتی شدن تولید سازندهای شیل، عربستان با شرایط دشواری روبرو است. با کاهش سریع میزان تولید نفت ونزوئلا و سخت‌تر شدن تحریم نفتی ایران توسط واشنگتن، در پیش گرفتن راهبرد کاهش تولید توسط ریاض با ابهام‌های زیادی روبرو خواهد بود. تولید کنونی نفت ایالات متحده در بیشترین میزان خود در ۹۸ سال اخیر بوده و رشد ۳ میلیون بشکه‌ای عرضه نفت (برابر با تولید نفت کویت) در یک سال و عمدتاً از منابع شیل را باید یک دستاورد بزرگ دانست. مجموع تولید نفت و مایعات نفتی آمریکا بیش از روسیه و عربستان سعودی و بیش از ۱۷ میلیون بشکه در روز است. تولیدکنندگان نفت شیل از کامیون‌های نفتکش، کشتی و شبکه ریلی برای انتقال محصولات خود بهره می‌برند. هزاران چاه شیل نیز با انعام عملیات حفاری، تکمیل نشده‌اند که با بهبود قیمت‌ها به سرعت تولیدی خواهند شد. باراهاندازی پایانه‌های جدید صادراتی و تکمیل شبکه خط لوله‌های انتقال محصولات، در سال‌های ۲۰۱۹ و ۲۰۲۰ میلادی، شرایط برای افزایش پرسرعت تولید از میادین نفتی تگزاس به عنوان زادگاه گانگسترها فراهم خواهد شد. تا پایان سال ۲۰۱۹ میلادی، مجموع تولید نفت ایالات متحده (شامل معیانات گازی مورد استفاده در صنعت پتروشیمی) به ۱۷۴ میلیون بشکه در روز خواهد رسید. بدین ترتیب پیش‌بینی می‌شود در دسامبر سال ۲۰۱۹ میلادی، واردات خالص نفت ایالات متحده به ۳۲۰ هزار بشکه در روز کاهش خواهد یافت. این عدد کمترین میزان از سال ۱۹۹۴ میلادی تاکنون خواهد بود. به علاوه شاهد تبدیل ایالات متحده به یک صادرکننده خالص نفت در یک هفته خواهیم بود که چنین اتفاقی در ۷۵ سال گذشته، بی‌سابقه بوده است.

رهبران عربستان سعودی به خوبی آغاز این سونامی را درک کرده‌اند. اوپک پیش‌بینی کرده که برای متوازن کردن بازار و برای جلوگیری از افزایش نفت ذخیره شده، باید تولید نفت این کارتل در سال آینده میلادی به ۳۱/۵ میلیون بشکه در روز کاهش یابد. بدین ترتیب باید نسبت به تولید ماه‌اکتبر، عرضه کار تل حدود ۱/۴ میلیون بشکه در روز کاهش یابد. با رشد تقاضای جهانی نفت، تولید ایالات متحده در بازار جذب شده و شاهد تعادل در قیمت‌ها بوده‌ایم. با کاهش صادرات ونزوئلا و ایران، دولت‌های عربستان، روسیه و چند کشور دیگر به میزان تولید خود افزوده‌اند؛ اما برای این کار تل، نفت شیل ایالات متحده همچنان از نقشی کلیدی بر خوردار خواهد بود.

در اوایل سال ۲۰۱۷ میلادی، خالد

بر اساس گزارش موسسه اس‌اند‌پی گلوبال پلاتس و بر اساس جمع‌بندی پیش‌بینی‌های ۱۱ بانک و معامله‌کننده بزرگ نفتی، میانگین قیمت نفت در سال ۲۰۱۹ میلادی ۷۵/۵ دلار خواهد بود

فالح، وزیر نفت عربستان اعلام کرد: «صاد یافته‌ایم که کاهش تولید در پاسخ به تغییراتی ساختاری، از تأثیر اندکی برخوردار است. به همین دلیل با اعتقاد به بازار آزاد، تنها در زمان‌های کمبود عرضه، عربستان نفت بیشتری را روانه بازار می‌کند.» اینک در آستانه سال ۲۰۱۹ میلادی، رهبران ریاض به عنوان رهبر غیررسمی اوپک، با شرایط دشواری روبرو هستند. بازار نفت با فراز و نشیب‌های گسترده‌ای روبرو است و تولیدکنندگان نفت تگزاس، ساختارهای سنتی بازار را برهم زده‌اند. همه این واقعیت‌ها نشان می‌دهد که تگزاس را باید کابوس رهبران اوپک دانست.

پیش‌بینی قیمت نفت در ۲۰۱۹

بر اساس گزارش موسسه اس‌اند‌پی گلوبال پلاتس و بر اساس جمع‌بندی پیش‌بینی‌های ۱۱ بانک و معامله‌کننده بزرگ نفتی، میانگین قیمت نفت در سال ۲۰۱۹ میلادی ۷۵/۵ دلار خواهد بود. کاهش یک میلیون بشکه‌ای تولید اوپک و تداوم رشد اندک تقاضا از مهم‌ترین دلایل این پیش‌بینی اعلام شده است. موسسه‌ها بانک‌های بررسی کننده بازار نفت، پیش‌بینی‌های ماه اکتبر خود در مورد رونمای قیمت نفت برنت را کاهش داده‌اند. در ماه اکتبر، قیمت هر بشکه نفت، به ویژه به دلیل ریسک تحریم صادرات نفت ایران، به بالاترین رقم در چهار سال اخیر رسید. در ماه اکتبر این موسسه‌ها و بانک‌های تجاری پیش‌بینی میانگین قیمت هر بشکه نفت را ۷۸/۵۱ دلار در سال آینده اعلام کرده بودند. در بخش عرضه، بانک‌های سرمایه‌گذار معتقدند پس از تنشست اوپک در اوایل ماه آینده، با تصویب کاهش عرضه اوپک (دستکم یک میلیون بشکه) در یک سال آینده شاهد بهبود قیمت نفت برنت و مقابله با ایجاد رکود در بازار خواهیم بود. به همین دلیل قیمت نفت برنت در دامنه ۷۰ دلار پیش‌بینی شده است. دو موسسه اچ‌اس‌بی‌ای و سوسایتته جنرال اخیراً اعلام کرده‌اند که انتظار دارند اوپک یک میلیون بشکه و با بیشترین تولید خود در سال ۲۰۱۹ میلادی را کاهش دهد؛ اما موسسه برکلیز اعلام کرده که کاهش قیمت نفت در یک ماه اخیر با وجود کاهش احتمالی عرضه اوپک در سال آینده، باز هم تداوم خواهد یافت. در بخش تقاضا، تعدادی از بانک‌های مالی معتقدند که هراس بازار از کاهش تقاضا، بیش از واقعیت بزرگ‌نمایی شده است. موسسه سوسایتته جنرال رشد تقاضای نفت در سال جاری را ۱/۳ میلیون بشکه و در سال ۲۰۱۹ میلادی ۱/۴ میلیون بشکه پیش‌بینی کرده است.

از سوی دیگر، بانک جی‌پی مورگان، با تعدیل پیش‌بینی قبلی خود در مورد پیش‌بینی قیمت نفت برنت در سال ۲۰۱۹ میلادی، اعلام کرده به دلیل افزایش عرضه نفت آمریکای شمالی در نیمه دوم سال آینده، شاهد رشد کمتر قیمت نفت نسبت به پیش‌بینی‌های قبلی خواهیم بود. این بانک اعلام کرده که نفت برنت در سال آینده با میانگین ۷۳ دلار معامله خواهد شد. پیش‌بینی قبلی این بانک ۸۳/۵ دلار بوده است. بدین ترتیب تولیدکنندگان باید رویای نفت ۱۰۰ دلاری را به فراموشی بسپارند.